https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Turobova Munira Tolibjon qizi
Jizzax davlat pedagogika universiteti
Pedagogika va psixologiya yo'nalishi talabasi
muniraturobova10012007@gmail.com

EMOTSIONAL INTELLEKT VA TALABALARNING MUVAFFAQIYATGA ERISHISHI

Annotatsiya

Mazkur maqolada emotsional intellektning talabalarning shaxsiy va akademik muvaffaqiyatga erishishidagi o'rni tahlil qilinadi. Emotsional intellektning asosiy komponentlari — o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish, empatiya, motivatsiya va ijtimoiy munosabatlarini samarali tashkil etish qobiliyatlarining talabalar faoliyatiga ta'siri o'rganiladi. Tadqiqot doirasida emotsional intellekt darajasi yuqori bo'lgan talabalarning stressga chidamliligi, o'qishdagi samaradorligi va ijtimoiy moslashuvi yuqori ekani asoslab beriladi. Shuningdek, emotsional intellektni rivojlantirish orqali talabalarda muvaffaqiyatga intilish, o'z-o'zini anglash va kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini oshirish mumkinligi ilmiy jihatdan yoritib beriladi. Maqola natijalari ta'lim jarayonida emotsional intellektni shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar

emotsional intellekt, talabalar, muvaffaqiyat, motivatsiya, stressga chidamlilik, shaxsiy rivojlanish.

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И УСПЕХ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В данной статье анализируется роль эмоционального интеллекта в личностном и академическом успехе студентов. Изучается влияние основных компонентов эмоционального интеллекта – способности понимать и

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

управлять собственными эмоциями, эмпатии, мотивации и эффективной организации социальных отношений – на активность студентов. Исследование обосновывает, что студенты с высоким уровнем эмоционального интеллекта обладают высокой стрессоустойчивостью, академической успеваемостью и социальной адаптацией. Также научно подчеркивается возможность повышения способности студентов к стремлению к успеху, самосознанию и профессиональным возможностям развития посредством развития эмоционального интеллекта. Результаты статьи имеют практическое значение для совершенствования педагогических подходов, направленных на формирование эмоционального интеллекта в образовательном процессе.

Ключевые слова

эмоциональный интеллект, студенты, успех, мотивация, стрессоустойчивость, личностное развитие.

EMOTIONAL INTELLIGENCE AND STUDENT SUCCESS

Annotation

This article analyzes the role of emotional intelligence in students' personal and academic success. The impact of the main components of emotional intelligence - the ability to understand and manage their own emotions, empathy, motivation, and effectively organize social relationships - on student activity is studied. The study substantiates that students with a high level of emotional intelligence have high stress resistance, academic performance, and social adaptation. It also scientifically highlights the possibility of increasing students' ability to strive for success, self-awareness, and professional development opportunities through the development of emotional intelligence. The results of the article are of practical importance for improving pedagogical approaches aimed at forming emotional intelligence in the educational process.

Key words

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

emotional intelligence, students, success, motivation, stress resistance, personal development.

Kirish. Zamonaviy ta’lim muhiti faqat intellektual belgilarga emas, balki talabalarning emotsional jihatdan rivojlanishiga ham keng e’tibor berishni talab qiladi. Oxirgi yillarda emotsional intellekt (EI) ta’lim sohasida keng tadqiq etilayotgan muhim tushuncha sifatida paydo bo‘ldi. EI — bu shaxsning o‘zining hamda atrofdagilarning his-hayojotlarini idora qila olish, ularni tushunish va ijobiy munosabatlar qurish qobiliyatidir [1].Talabalarning akademik va shaxsiy muvaffaqiyatiga EI ning ta’siri bir qator xalqaro tadqiqotlarda [2–5] tasdiqlangan. Biroq, O‘zbekiston sharoitida bu sohadagi amaliy tadqiqotlar nohamvor va kam unumli. Shu sababli, bu maqolada emotsional intellekt komponentlari (his-hayojotlarni idora qilish, o‘zini tushunish, empatiya, ijtimoiy ko‘nikma) va ularning talabalarning o‘qish motivatsiyasi, stressga chidamliligi va ko‘p tomonli muvaffaqiyatiga ta’siri o‘rganildi.

Maqsad — talabalar orasida emotsional intellekt darajasi bilan akademik/ijtimoiy muvaffaqiyat orasida statistik bogo‘liqlik mavjudligini aniqlash va “O‘zbekiston–2030” strategiyasi doirasida kadrlar tayyorlashda EI ni integratsiyalash bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqish.

Hozirgi globallashuv va jadal ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar sharoitida ta’lim tizimi oldida nafaqat yuqori bilimga ega, balki emotsional jihatdan barqaror, ijtimoiy faol va o‘zini samarali boshqara oladigan mutaxassislarni tayyorlash vazifasi turibdi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, shaxsning intellektual salohiyati bilan bir qatorda uning emotsional intellektu darajasi ham talabalarning o‘quv faoliyatidagi muvaffaqiyatini belgilab beruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi [5].

Emotsional intellekt shaxsning o‘z his-tuyg‘ularini anglash, ularni nazorat qilish, boshqalarning emotsiyalarini to‘g‘ri idrok etish va samarali muloqotni yo‘lga qo‘ya olish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yuqori emotsional intellektga ega talabalar stress holatlariga nisbatan

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

chidamliroq bo‘lib, o‘quv jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni samarali yengib o‘tadilar hamda akademik va shaxsiy muvaffaqiyatga erishishda yuqori natijalarni namoyon etadilar. [3].

Ayni vaqtda talabalarning muvaffaqiyatga erishishi faqat akademik ko‘rsatkichlar bilan cheklanib qolmasdan, ularning o‘z-o‘zini boshqarish, maqsad qo‘ya bilish, ijtimoiy munosabatlar o‘rnata olish va kelajak kasbiy faoliyatga moslashish qobiliyatlari bilan ham uzviy bog‘liqdir. Bu jarayonlarda emotsional intellekt hal qiluvchi psixologik resurs sifatida namoyon bo‘ladi.

Shu sababli mazkur maqolada emotsional intellektning mohiyati, uning tarkibiy qismlari hamda talabalarning o‘quv va shaxsiy muvaffaqiyatga erishishida tutgan o‘rnini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish dolzarb hisoblanadi. Tadqiqot natijalari ta’lim muassasalarida talabalarning emotsional kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan psixologik-pedagogik yondashuvlarni takomillashtirishga xizmat qilishi mumkin. [7-8].

Metodlar. Ushbu tadqiqot korrelyatsion tadqiqot dizayni asosida olib borildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarda emotsional intellekt darajasi bilan ularning ta’limdagi muvaffaqiyat ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni aniqlashdan iborat.

Tadqiqotda oliy ta’lim muassasasida tahsil olayotgan 18–23 yoshdagi talabalar ishtirok etdi. Tanlanma ixtiyoriylik va tasodifiy tanlash tamoyili asosida shakllantirildi. Ishtirokchilar jinsi, yo‘nalishi va kurslari bo‘yicha turlicha bo‘lib, bu natijalarning umumlashtirilishiga xizmat qildi.

Tadqiqot ob’ekti – oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar.

Tadqiqot predmeti – talabalarning emotsional intellekti va ularning akademik hamda shaxsiy muvaffaqiyat ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi o‘zaro munosabat.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

Psixodiagnostik metodlar:Emotsional intellekt darajasini aniqlash uchun D.Goulman yoki N. Xollning emotsional intellekt testi qo‘llanildi. [7-8].

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Talabalarning muvaffaqiyatga erishish darajasini baholashda akademik o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari (baholar, reytinglar) va o‘z-o‘zini baholash shkalalari ishlatildi.

So‘rovnoma usuli:Talabalarning o‘qishga bo‘lgan munosabati, motivatsiyasi va o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish qobiliyatlarini o‘rganish maqsadida tuzilgan so‘rovnomalar qo‘llanildi.

Statistik tahlil metodlari: Olingan ma’lumotlar SPSS dasturi yordamida qayta ishlandi. Korrelyatsion tahlil orqali emotsional intellekt ko‘rsatkichlari bilan muvaffaqiyat darajasi o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlandi. Natijalarning ishonchliligi Pirson korrelyatsiya koeffitsienti yordamida baholandi.

Tadqiqot bosqichlari.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

Nazariy bosqich – mavzu bo‘yicha ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish.

Empirik bosqich – psixodiagnostik metodikalar va so‘rovnomalar o‘tkazish.

Tahlil bosqichi – olingan ma’lumotlarni statistik qayta ishlash va xulosa chiqarish.

Etik tamoyillar.Tadqiqot jarayonida ishtirokchilarning ixtiyoriyligi, maxfiyligi va anonimligi ta’minlandi. Barcha ishtirokchilar tadqiqotning maqsadi haqida xabardor qilindi va olingan ma’lumotlar faqat ilmiy maqsadlarda foydalanildi.

Oliy ta’lim muassasalarida emotsional intellektni rivojlantirish dasturlari joriy etilishi zarur. Mentorlik va ta’lim psixologiyasi fanlari darsliklariga EI modullari kiritilishi tavsiya etiladi. "O‘zbekiston–2030" strategiyasi doirasida raqobatbardosh, psixologik bardoshli kadrlar tayyorlashda EI integratsiyasi mumkin. Ilmiy yangiligi:

O‘zbekiston sharoitida talabalar EI va ijtimoiy moslashuv orasida birinchi marta ko‘p hadjalli korrelyatsiya aniqlandi. Statistik model EI komponentlarining alohida ta’sirini aniqlash imkonini berdi. [10].

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Tadqiqot natijalari. O‘tkazilgan tadqiqot natijalari talabalarda emotsional intellekt darajasi bilan ularning o‘quv faoliyatidagi muvaffaqiyat ko‘rsatkichlari o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatdi. Tadqiqotda ishtirok etgan talabalarning aksariyatida emotsional intellektning o‘rta va yuqori darajasi kuzatildi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, emotsional intellekt darajasi yuqori bo‘lgan talabalar o‘quv jarayonida faollik, mustaqil qaror qabul qilish, stress holatlarini samarali boshqarish va ijtimoiy munosabatlarni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish qobiliyatlari bilan ajralib turdi. Bunday talabalarda akademik ko‘rsatkichlar barqaror va nisbatan yuqori ekani aniqlandi.

Shuningdek, emotsional intellekt komponentlari (o‘z his-tuyg‘ularini anglash, boshqarish, empatiya, ijtimoiy ko‘nikmalar) bilan muvaffaqiyat ko‘rsatkichlari o‘rtasida musbat korrelyatsion bog‘liqlik mavjudligi aniqlandi. Ayniqsa, o‘z-o‘zini boshqarish va empatiya ko‘rsatkichlari talabalarning jamoada ishlash qobiliyati va o‘quv motivatsiyasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi ma’lum bo‘ldi. [12].

Emotsional intellekt darajasi past bo‘lgan talabalarda esa o‘quv jarayonida qiyinchiliklar, stressga chidamsizlik, emotsional beqarorlik hamda kommunikativ muammolar ko‘proq uchrashi kuzatildi. Bu holat ularning o‘quv natijalari va umumiy muvaffaqiyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi qayd etildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari emotsional intellekt talabalarning nafaqat akademik muvaffaqiyati, balki shaxsiy va kasbiy rivojlanishida ham muhim omil ekanini tasdiqladi. Olingan natijalar ta’lim jarayonida emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan psixologik treninglar va pedagogik texnologiyalarni joriy etish zarurligini ko‘rsatadi. [7].

Muhokama va xulosa. Tadqiqot natijalari talabalarning muvaffaqiyatga erishishida emotsional intellektning muhim omil ekanligini tasdiqladi. Olingan ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, yuqori darajadagi emotsional intellektga ega bo‘lgan talabalar o‘z his-tuyg‘ularini samarali boshqarish, stress holatlariga

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

bardoshli bo‘lish va o‘quv jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni konstruktiv hal etish qobiliyatiga ega.

Xususan, o‘z-o‘zini anglash va emotsional o‘zini boshqarish komponentlari akademik natijalar, motivatsiya va o‘z-o‘ziga ishonch bilan bevosita bog‘liq ekanligi aniqlandi. Bu holat talabalarning o‘qishga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantirishda emotsional kompetensiyalar muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi.

Shuningdek, ijtimoiy ong va empatiya kabi emotsional intellekt tarkibiy qismlari talabalarning jamoada ishlash, o‘qituvchilar va tengdoshlar bilan samarali muloqot qilish, konfliktli vaziyatlarni tinch yo‘l bilan hal etish imkoniyatlarini oshiradi. Bu esa nafaqat o‘quv faoliyatida, balki talabalarning kelgusi kasbiy faoliyatida ham muvaffaqiyatga erishish uchun muhim psixologik resurs hisoblanadi. [9-10].

Olingan natijalar oldingi tadqiqotlar bilan hamohang bo‘lib, intellektning faqat kognitiv jihatlari emas, balki emotsional-psixologik omillari ham shaxs muvaffaqiyatini belgilashda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, emotsional intellekt talabalarning akademik va shaxsiy muvaffaqiyatiga ta’sir etuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. U talabalarga o‘z his-tuyg‘ularini anglash va boshqarish, stressga chidamli bo‘lish, ijtimoiy munosabatlarni samarali yo‘lga qo‘yish hamda maqsadlarga erishishda barqarorlikni ta’minlash imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari asosida oliy ta’lim muassasalarida talabalarning emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan maxsus treninglar, psixologik mashg‘ulotlar va ta’lim dasturlarini joriy etish maqsadga muvofiq ekanligi aniqlandi. Bu kabi chora-tadbirlar talabalarning nafaqat o‘quv samaradorligini oshirishga, balki ularni kelgusi hayotiy va kasbiy faoliyatga psixologik jihatdan tayyorlashga ham xizmat qiladi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Shu tariqa, emotsional intellektni rivojlantirish talabalarning har tomonlama barkamol, muvaffaqiyatli va raqobatbardosh mutaxassis bo‘lib yetishishida muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. [4-6].

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем ИҚ. — М.: Манн, Иванов и Фербер, 2018. — 544 с. — С. 25–68, 210–245.
2. Саловей П., Маер Дж. Эмоциональный интеллект // Воображение, познание и личность. — 1990. — Т. 9. — №3. — С. 185–211.
3. Люсин Д. В. Современные представления об эмоциональном интеллекте // Социальный интеллект: теория, измерение, исследования. — М.: Институт психологии РАН, 2004. — С. 29–45.
4. Андреева И. Н. Эмотсиональный интеллект как фактор личностного и профессионального развития. — М.: Психология, 2016. — 312 с. — С. 112–148.
5. Изард К. Психология эмоций. — СПб.: Питер, 2019. — 464 с. — С. 89–130.
6. Петридес К. В., Фёрнхем А. Эмоциональный интеллект как черта личности // Журнал прикладной психологии. — 2001. — №5. — С. 47–59.
7. Баранов А. А. Эмоциональный интеллект студентов и его влияние на учебную успешность // Психология образования. — 2017. — №2. — С. 64–72.
8. Немов Р. С. Психология: Учебник для вузов. — М.: Юрайт, 2020. — Т. 3. — **С**. 156–182.
9. Karimova V. M. Shaxs psixologiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2019. — 280 b. — B. 134–158.
10. G‘oziev E. G‘. Yosh va pedagogik psixologiya. — Toshkent: O‘qituvchi, 2018. — 320 b. — B. 201–225**.**

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

11. Xakimova, D. (2024). Emotsional intellekt va talabalarning ijtimoiy faolligi. Pedagogika va psixologiya: ilmiy jurnal, 1(12), 88–95.

12. Karimov, Sh. (2025). Zamonaviy ta’lim muhitida emotsional savodxonlikni shakllantirish. O‘zbekiston pedagogikasi, 2, 112–120.